

Michael C. Reichert, PhD

POISI KASVATAMINE

LÄHEDUSE JÕUD HEADEKS
MEESTEKS KASVAMISEL

Inglise keelest tõlkinud Eve Rütel

Üle kõige olen ma tänulik oma perekonnale: abikaasa Sharonile, kelle ustavus, heldus ja kirglik pühendumus õiglusele on mind tasakaalus hoidnud, poegadele Mike'ile ja Kierile, kes on mul aidanud kahe jalaga maa peal seista, ning pojapojale, kes iga päev tõestab, kui piiritult poisid naudivad elus olemist.

SISUKORD

1. PEATÜKK	POISIPÕLVE VANGISTUSES	4
2. PEATÜKK	POISTE VABAKSLASKMINE	37
3. PEATÜKK	POISID JA NENDE SÜDAMED	61
4. PEATÜKK	POISID HARIDUSTEEL JA KOOLIS	100
5. PEATÜKK	VENNASKONNAD JA POISTEKLUBID	136
6. PEATÜKK	ARMASTUS, SEKS JA KIINDUMUS	169
7. PEATÜKK	POISID JA NENDE KEHA – SPORT JA TERVIS	201
8. PEATÜKK	VÄGIVALD, KIUSAMINE JA HAAVATAVUS	230
9. PEATÜKK	DIGIAJASTU POISTELELUD	256
10. PEATÜKK	21. SAJAND JA KAUGEM TULEVIK	280
TÄNUAVALDUSED		318
MÄRKUSED		320

1. PEATÜKK

POISIPÕLVE VANGISTUSES

Mõni aasta pärast oma vanema poja sündi läksin ma tööle Philadelphia naabruses asuvasse ajaloolisesse Haverfordi poistekooli. See õppeasutus oli juba pikka aega pühendunud poiste kasvatamisele ja õpetamisele, kuid nüüd, peaaegu sada aastat pärast kooli rajamist oli seal hakatud oma põhimissioonis kahtlema. Turu-uuringud viitasid, et paljud perekonnad suhtusid poiste ja tüdrukute eraldi õpetamisele umbusuga, ning üle kogu maa muudeti koole järjest segakoolideks, kuna üha rohkem tunti muret, et üksnes poistele mõeldud õppeasutused rikuvad soolise võrdõiguslikkuse põhimõtet.

Enne kui ma üldse kaaluma hakkasin, milline võiks koolis olla minu ametlik roll, paluti mul pidada lapsevanematele loeng poiste haavatavusest keemilise sõltuvuse ja muude riskikäitumiste ees, millele ma oma arstitöös olin spetsialiseerunud. Hiljem vestlesime kooli juhtkonnaga ühest andekast õpilasest, kes oli hädas uimastite kasutamisega, mis päädis lõpuks kooli sekkumise ja poisi kinnisesse asutusse ravile suunamisega ning lõpuaktusel koolidirektori südamliku kallistamisega kogu üldsuse silme ees, kui noormees teda elupäästva toetuse ja abi eest tänas.

POISIPÕLVE VANGISTUSES

Selleks hetkeks olin ma aidanud paljusid poisse ja nende peresid läbi samasuguste raskuste, saanud kinnitust omaenda kogemusest – mõni aasta varem toimunud äärmiselt valusast sündmusest. Minu kahekümne neljanda eluaasta hiliskevadel sai mu noorem vend autoavariis surma. Kuigi tal oli kogu noorukiea jooksul olnud probleeme – joomine, uimastid ning nii koolist kui ka perekonnast võõrdumine –, olid asjad viimati võtnud pöörde paremusele. Ajaks, mil ta sai kaheksateist, võis näha paljusid märke tervislikumatest valikutest. Tol õhtul oli ta koos sõbraga aega veetnud. Nad olid joonud, võibolla ka uimasteid tarvitanud ning riskidest hoolimata oli mu vend istunud autoroolis oleva sõbra kõrvale. Mäest alla kihutades kaotas sõbra auto juhitavuse ja sõitis vastu naabri maja ees kasvanud suurt põlispuid. Mulle jääb alatiseks meelde, kuidas uksekell öösel kell kaks helises ja lävel seisnud politseinik küsis, kas mu vend elas sellel aadressil, ning südant rebestav kujutluspilt, kui politseinik kirjeldas mu venda ja ta sõpra leegitsevas autovrakis, mis nüüd oli keerdunud ümber kindlalt seisma jäänud puu.

Varem samal aastal pärast kolledži lõpetamist olin alustanud oma esimesel ametipostil perekonnaõiguse advokaadina, tegeledes kohtus süüdimõistmist ootavate noorukitega. Kohtumaja pöördusest sisenes lakkamatu tulv noori mehi, kes olid vahele jäänud erisuguste õigusrikkumistega: varastamine, kaklemine, koolist puudumine, kodunt ärajooksmine, röövimine, autovargus ja koguni mõrv. Minu ülesandeks jäi poiste käidud tee läbimõtlemine, nende probleemide ja tugevate külgede vaagimine ning kohtunikule karistuse asjus kohaste soovitude andmine. Lugesin lehekülgede kaupa sageli südantlõhestavaid politsei- ja kooliraporteid, kohtusin noorukite ja nende kasvatajatega ning püüdsin kujutleda, kuidas poistel õnnestuks tulevikus hättasattumist vältida.

Noil päevil, vahetult pärast autoõnnetust, kui mu vend haigla intensiivravi osakonnas elu külge klammerdus ja

1. PEATÜKK

mu pereliikmed ööl ja päeval ta voodi kõrval valvet pidasid, püüdsin aru saada, mis oli juhtunud. Nii mu venna kui ka mu klientide elu läbis ühine niit, väljendamatu tragöödia: nad olid meessoost. Nende tehtud valikute taustal, mis ulatusid omaenda huvidele vastutöötamisest enesehävituseni, asus igal üksikjuhtumil sisemine segadus, teatud moel tui-maks ja abituks muutumine, võõrdumine ja vaimne isolatsioon. 1970ndate keskel ei taibatud veel kuigi palju nähtusest, mida Kanada aktivist ja õpetlane Michael Kaufman poisi meheks kasvamisest rääkides meeldejäädvalt kirjeldas kui „veidrat segu jõust ja jõuetusest, privileegidest ja piinast”.¹ Veel vähem mõisteti või osati hinnata, kui põhjapanevalt oluline on poiste puhul suhtlemine – tähtsustada fakti, et inimese areng toimub suhetes nendega, kes teda kasvatavad.

Ent naisaktivistide edust kannustatuna hakkas võrsuma ka meesliikumine. Kuigi ikka veel algeline ja muutlik, põhines see ideel, et poisid ja mehed kannavad kulukaid kahjusid. Kuivõrd kasvatajad – vanemad, õpetajad, kogukonnad – annavad poisslastele edasi traditsioonilisi maskuliinseid väärtusi, on tulemuseks, nagu Harvardi meditsiinikooli psühholoog William Pollack selle sõnastab, „poisi kasvukeskkonna traumeeriv kaotsimine”.² Liigagi paljud poisid kaotavad lähedussuhted ja tundeääle juba oma elu alguses. Kord juba võtmetähtsusega suhetest ilma jäetud, on poisid kaitsetud ajastu ahvatluste ees ning minetavad kontakti oma sisemise enesetunnetusega.

Just seda ma perekonnaõiguse kohtus töötades päevast päeva nägingi, nagu ka oma vennas ja hiljem noortes meestes, kellel ma aitasin narkovõõrutusravile jõuda. Igaühele neist oli vajutanud oma pitseri darvinistlik mehelikkuse koodeks, mis mõjus sööbivalt poiste inimlikule arengule, voorustele ja heaolule.

Tundsin, et pean sellega midagi ette võtma. Pärast toda lapsevanematele peetud loengut, venna kaotuse valu ikka

POISIPÕLVE VANGISTUSES

veel taustal tuikamas, võtsin töökoha vastu, kui kool palus mul hakata lapsi psühholoogiliselt nõustama. Uskusin, et see võimaldab mul keskenduda veel ühele uuele rollile: poja isa omale. Kogu 1980ndate lõpu, 1990ndate ja uue sajandi alguse, mille kestel mu poeg meheikka sirgus ning mina tema isana oma arusaamades kasvasin, arenes edasi ka kool. Pärast katselist strateegilise planeerimise protsessi pühendus kool poistele uue jõuga ning rajas programmi „Poiste eest”. Käivitasime selle aastal 1995 koos riikliku nõuandekomisjoniga, algatades vanematele suunatud uusi haridusprogramme ning ulatuslike uurimisprojekte.

Tõtt-öelda olin ma mures oma poja pärast ja sellepärast, mis elul tema jaoks varuks on. Poistega seoses kõlas üha rohkem häirekelli: et nad jäid koolis õppekavast maha ega suutnud oma elu üle kontrolli saavutada, et nad olid „sõjas” ja „kriisis”.³ Minu pühendumust toitiski teise poja sünni. Selleks ajaks oli selgeks saanud, et nende ema ja mina ei suuda kunagi rajada piisavalt tugevat ringkaitset tõrjumaks peibutavaid mõjutusi, mis suure hulga poisse rajalt kõrvale viivad. Parim, mida me teha võisime, oli, nagu ma järeldasin, näidata poegadele oma kindlat usku nende väärtuslikkusesse, süütusesse ja võimalustesse.

Pidevad õnnetusjuhtumid on poisipõlvega kaasnev kurb tõde. Kõikides ühiskonnakihtides leidub palju poisse, kes ei jõua kunagi täisikka, eriti kui mehelikkus on segatud stressoritega, nagu rassism ja vaesus. Aastal 2009 teadusajakirjas ilmunud artiklis „Ameerika poisipõlve hetkeolukord” muretses Alaska ülikooli psühholoog Judith Kleinfeld kõige rohkem nn võõrdunud noorsoo pärast – sellesse rühma kuulumise tõenäosus on poistel kaks korda suurem kui tüdrukutel ja värvilistel kõrgem kui valgetel. Konkreetsete ja mõõdetavate näitajate järgi lõpetavad võõrdunud noorukid soolise ebavõrdsuse vales otsas – nii hariduses, tööhõives kui ka

1. PEATÜKK

kodanikualgatustes osalemises. Mis veelgi olulisem, küpsesse ikka jõudes kannavad paljud neist ka täiskasvanud meestena oma võõrdumust edasi. Praeguses teadmistepõhises, üleilmastunud majanduse ja üha laieneva soolise võrdõiguslikkusega maailmas tuleb poiste eluks ettevalmistamine hoolikalt läbi mõelda. Poisiea ajalooline mudel, mis püsis põlvkondade kaupa muutumatuna, on paraku minevik. Demograaf Tom Mortenson mittetulunduslikust teadusorganisatsioonist, ühiskonnapoliitika ja kõrghariduse riiklikust keskusest on kirjutanud: „Mehed ei kohane selle uue maailmaga hõlpsasti ega varmalt. Üha suurem hulk mehi ei kohane üldse ning seetõttu laguneb nende elu koost.”⁴

Mida oleks võimalik poisipõlvele osaks saanud kahjude leevendamiseks ette võtta? Kuidas me saame endi hoole all olevaid poisse kaitsta poisipõlve kodeeritud ohtude eest? Kuidas tagada, et meie pojad on mehepõlveks hästi ette valmistatud ja õigesti täisikka jõudnud? Psühholoogina tegutsetud aastate jooksul pärast oma venna õnnetut hukkumist olen vestelnud, uurimusi teinud ja töötanud tuhandete poiste ja noorte meestega. Minu töö käigus on noored mehed üle kogu maailma jaganud lugusid oma lootustest ja haigetsaamistest, edusammudest ja tagasilöökidest. Need lood näitavad ilmekalt, millisena poistele pakutav elu neile tegelikult *tundub* – kuidas piiratud võimalused satuvad sageli vastuollu nende inimliku olemusega; kuidas nad võivad tunda, et on üksi jäetud ja hüljatud, või leida, et neid ei mõisteta ning hinnatakse valesti.

Selle vastupandamatu narratiivse tõendusmaterjali põhjal olen leidnud ühise keele Briti sotsioloogi Caroline Newga, kes väidab, et poisipõlve taustal asub tõeliselt „süsteemne väärkohtlemine” ja et need meie seast, kes vastutavad selle kujundamise ja alalhoidmise eest – mitte poisid ise –, peavad vead parandama.⁵ Teovalmis partnerid leiame poistes endis, kes on innukalt huvitatud, et neid võetaks sellisena, nagu nad on: südamed

POISIPÕLVE VANGISTUSES

valjult kloppimas maskide taga, mida nad kandma peavad. Kuid poisipõlve parandamiseks tuleb meil esmalt tunnistada selle probleeme ja jõuda ühisele arusaamale vigade põhjustes.

See on raskem, kui esmapilgul paistab. Eeldasin, et „Poiste nimel” on teretulnud programm, mis inspireerib meid hoolikamalt läbi mõtlema, mida poisid vajavad. Kuid kohe algusest peale läksid asjad keeruliseks. Need koolikogukonna liikmed, kellele oli meeltnööda traditsiooniline lähenemisviis, tõmbasid kulmu kortsu juba üksnes poiste soo mainimise peale, feministid aga kartsid, et poisid viiakse kusagile matkalaagrisse ja hakatakse seal nende mehelikkust ülistama. Kohaliku ajalehe kolumnist, kes vastuolu ära tabas, heitis kogu programmi üle nalja ja õhutas tagaplaanil olevat hirmu: „Poisid ei peagi vaprad olema. Nad ei peagi millegi saavutamiseks pingutama. Poisid peaksid olema pigem nagu... noh, eks vist nagu tüdrukud.”

On tõsi, et eelarvamused ja stereotüübid võtavad poisi elus maad juba väga varakult, kujundades ja väänates pilti, mille isegi kõige paremate kavatsustega täiskasvanud temast loovad. Stanfordi ülikooli psühholoog Judy Chu jälgis oma põhjalikus nelja- ja viieaastaste poiste uuringus, kuidas vanemad ja õpetajad piiravad käitumisviise, „millised poisid tohivad olla”. Ta täheldas mõne poisi juures isiksuse kalgistumist, valikuvõimaluste väljalülitamist ning „ülemääraseid kompromisse” kultuurinormide ja poistega seoses kuhjuvate pingete sobitamisel.

Nende kahe aasta jooksul, mil ta klassides õppetööd jälgis, muutusid avatud ja siirad poisid valvsamaks ja vähem spontaanseks. Ta kirjutas: „See, mida sageli tajutakse ja kirjeldatakse kui poistele loomuomast, pole tegelikult mitte nende loomuse väljendus, vaid kohandumine käitumiskoodeksiga, mis nõuab poistelt emotsionaalset stoilisust, agressiivsust ja võitlusvaimu, et neid tajutaks ja aktsepteeritaks kui n-ö tõelisi poisse.”⁶

Minu enda kogemus kinnitab, et mehelikkuse stereotüübid

1. PEATÜKK

kõikjalviibivad ja alateadlikud, mõjutavad seda, kuidas me poistesse peaaegu nende eostamisest alates suhtume. Üks mu sõber, keskkooli bioloogiaõpetaja, ootas mõni aasta tagasi kaksikuid ja ütles mulle: „Ma tean, kumb neist poiss on.” Uudishimu ajendas mind küsima, kuidas ta seda teab. Tema selgitas: „Poiss on see, kes mind müksib.” Niobe Way, New Yorgi ülikooli kasvatusteadlane, järeldas oma uurimistöös, et üldlevinud ideedel poiste kohta on vähe pistmist tõendusmaterjaliga ja veel vähem poiste tegelike vajadustega. Vastupidiselt tavapärasele uskumusele, et poisid eelistavad autonoomiat ega ole lähedastest sidemetest huvitatud, rääkisid tema uurimuses osalejad, et ilma sõpradeta nad sureksid või läheksid hulluks. Way hoiatab, et poiste kohta kehtivad kultuurilised klišeed on pärit mõranenud perekondadest ja vigastest kasvatuspraktikatest ning paljudele tuttavatest väsitavatest nurjumistest, nagu ebapiisavad tulemused, isoleeritus, sõltuvus ja halb käitumine.⁷

Kui ma esimest korda isaks sain, kerkisid minus mõnikord üpris veidral moel esile kultuurilised eelarvamused, millest ma varem teadlikki polnud. Meie pere elas ühes neist ridamajadega piirkondadest, mille poolest Philadelphia kuulus on. Kohe üle tänava oli väike mänguväljak, kuhu eelteismelised poisid iga päev pesapalli ja korvpalli mängima kogunesid. Mu poeg oli agar sportlane ning armastas pallimänge, kuid ta polnud ette valmistatud selleks, mis järgnes, kui senised mängukaaslased vanemaks said ja noorukiikka jõudsid. Hoolimata ühiselt veedetud aastatest, mil nad kilgates ja naerdes oma pedaali-autodel majade ees edasi-tagasi olid vändanud, muutus mitu poissi vihaseks ja õelaks ning näis oma senised sõbrad unustanud olevat. Neist tagant kihutatuna pöördus kogu poistekamp lõpuks minu poja vastu, tõrjudes ta sageli endi hulgast välja ja pagendades mänguväljakult. Tema kõmpis ikka ja jälle koju, saba jalge vahel.

Selle asemel et lasta tal lihtsalt istuda ja telekat vaadata või

POISIPÕLVE VANGISTUSES

üksi videomänge mängida, mängisin algul temaga koos ja püüdsin ta enesekindlust turgutada, et ta saaks mänguväljakul uuesti proovida. Ent ühel laupäevahommikul, kui ma parajasti intensiivsest töönalast puhkasin ja tema taas kord koju suundus, läksin talle trepile vastu ja teatasin, et ta ei tohi sisse tulla. „Sa pead selle asja ära klaarima,” ütlesin ma. „Ma võin siin olla sinuga koos nii kaua kui vaja, aga ma ei saa sul lasta lihtsalt alla anda.” Poeg püüdis minust mööda trügida, tema alandus ja frustratsioon kasvas kiiresti palavikuliseks ja plahvatuslikuks. Ta kisas, et ei taha praegu tagasi minna, ning kaotas enesevalitsuse, nuttis ja karjus ning püüdis end üha uuesti minust mööda litsuda, kui ma tal tee kinni panin. Mina aina kordasin: „Sa saad sellega hakkama. Sul ei ole vaja alla anda.” Naaber tuli uksele, nägu murelik, sest toimuv paistis ilmselt välja nagu lapseahistamine.

Kas ma nii toimides aitasin oma poega? Või andsin üksnes edasi stereotüüpi, et poiss ei tohi kunagi võitlusest tagasi kohkuda? Kas ma andsin pojale võimsa õppetunni, et ta peab oma probleemid lahendama, ükskõik kui hirmunud või segaduses ta sisimas on? Reageerides olukorrale, mida mina tajusin vääramatuhuna oma poja edasisele eksistentsile meie tänaval, reageerisin ma ühtlasi ka millelegi sügaval minus endas. Kui palju mind tegelikult motiveeris mu enese hirm, et mu poeg võidakse mänguväljakult minema lüüa, eemale poisipõlve rõõmudest, ning pagendada ta ahtamasse ellu?

Mul vedas. Olin leidnud viisi, kuidas vastata niisugustele hinge süüvivatele küsimustele. Peagi pärast kolledži lõpetamist liitusin kollegiaalse nõustamise võrgustikuga – õnnekombele astunud samm, mis muutis mu elu ja viis lõpuks välja oma kutsumuse leidmiseni. Õppisin teisi kannatlikult ja avalalt lõpu ni ära kuulama ja nemad omakorda kuulasid mind. Töötasin selles harilike inimeste võrgustikus, et lahendada pingeid ja ületada eelarvamusi, mis pärssisid meie elutervet toimimist.